

CƠ SỞ KHOA HỌC VÀ THỰC TIỄN THÀNH LẬP CỤC THU THẬP THÔNG TIN THỐNG KÊ TRỰC THUỘC TỔNG CỤC THỐNG KÊ

ThS. Nguyễn Văn Đoàn*

Tóm tắt:

Một trong các hoạt động quan trọng của Chiến lược phát triển Thống kê Việt Nam giai đoạn 2011-2020 và tầm nhìn đến năm 2030 (CLPTTK) là “Đổi mới cơ cấu tổ chức của Hệ thống thống kê tập trung theo hướng chuyên môn hóa các hoạt động thống kê, bao gồm thu thập thông tin, xử lý và phân tích thông tin thống kê; phổ biến, lưu trữ thông tin thống kê”. Hoạt động này sẽ được triển khai thực hiện trong giai đoạn 2015-2020. Một trong các phương án đổi mới cơ cấu tổ chức của Cơ quan thống kê quốc gia (Tổng cục Thống kê) là thành lập Cục Thu thập thông tin thống kê trực thuộc Tổng cục Thống kê. Bài viết này nhằm cung cấp luận cứ khoa học cho việc thành lập Cục Thu thập thông tin nói trên.

Thông tin thống kê ngày càng trở nên quan trọng đối với sự phát triển kinh tế - xã hội của các quốc gia trên thế giới, trong đó có Việt Nam. Thông tin thống kê có chất lượng là một trong các bằng chứng quan trọng để nhận định đúng thực trạng tình hình kinh tế - xã hội và dự báo tương lai phát triển của ngành, lĩnh vực; tổ chức, địa phương, vùng và cấp quốc gia. Chất lượng thông tin thống kê phụ thuộc chủ yếu vào thông tin ban đầu thu thập được từ các tổ chức và cá nhân (gọi là nguồn thông tin đầu vào). Do đó, muốn nâng cao chất lượng thông tin thống kê, trước tiên phải tổ chức thu thập, quản lý và khai thác tốt nguồn thông tin đầu vào.

Thực trạng hoạt động và tổ chức thu thập thông tin thống kê

Trong thời gian qua, Tổng cục Thống kê đã tiến hành đồng thời ba hình thức thu thập dữ liệu đầu vào bao gồm điều tra thống kê, chế độ báo cáo thống kê định kỳ, khai thác nguồn dữ liệu từ hồ sơ hành chính phục vụ mục đích thống kê. Trong đó, điều tra thống kê (gồm điều tra và tổng điều tra) là hình thức thu thập thông tin chủ yếu. Thực hiện Chương trình điều tra thống kê quốc gia được ban hành tại Quyết định số 803/QĐ-TTg, ngày 28 tháng 6 năm 2012 của Thủ tướng Chính phủ, Tổng cục Thống kê chịu trách nhiệm thực hiện 43 cuộc điều tra trong tổng số 60 cuộc điều tra, bao gồm: 8 cuộc điều tra định kỳ theo tháng; 8 cuộc điều tra định kỳ theo quý; 14 cuộc điều tra định kỳ năm; 3 cuộc điều tra định kỳ 2 năm; 1 cuộc điều tra định kỳ 3 năm; 6 cuộc điều tra định kỳ 5 năm; 2 cuộc tổng

* Viện trưởng Viện Khoa học Thống kê

điều tra quốc gia định kỳ 5 năm; và 1 cuộc tổng điều tra quốc gia định kỳ 10 năm. Ngoài ra, Tổng cục Thống kê còn tiến hành một số cuộc điều tra ngoài Chương trình điều tra thống kê quốc gia để phục vụ công tác quản lý, điều hành của bộ, ngành và đáp ứng nhu cầu thông tin thống kê của xã hội. Kết quả các cuộc điều tra và tổng điều tra thống kê nói trên là nguồn dữ liệu chủ yếu để biên soạn các chỉ tiêu thống kê trong hệ thống chỉ tiêu thống kê quốc gia, hệ thống chỉ tiêu thống kê bộ, ngành, hệ thống chỉ tiêu thống kê tỉnh, huyện, xã phục vụ công tác quản lý, chỉ đạo, điều hành của lãnh đạo các cấp, các ngành và phục vụ nhu cầu sử dụng của xã hội.

Tuy nhiên, hoạt động thu thập thông tin thống kê đầu vào đã bộc lộ nhiều hạn chế, bất cập, trong đó, hạn chế lớn nhất là việc tổ chức thu thập thông tin phân tán ở nhiều đơn vị khác nhau trong Tổng cục (Ở cấp Trung ương là các vụ thống kê chuyên ngành, ở cấp địa phương là các phòng thống kê chuyên ngành thuộc Cục Thống kê cấp tỉnh, thành phố trực thuộc Trung ương). Cách thức tổ chức thu thập thông tin phân tán nói trên đã tạo ra gánh nặng cho các vụ thống kê chuyên ngành vừa phải xác định nhu cầu thông tin, chuẩn bị thu thập, thu thập, xử lý thông tin; vừa phải biên soạn các chỉ tiêu thống kê, phân tích và dự báo xu hướng phát triển của ngành, lĩnh vực phụ trách. Nhân lực của các vụ nghiệp vụ chủ yếu tập trung cho hoạt động thu thập dữ liệu đầu vào, nên công tác phân tích và dự báo thống kê của các vụ chuyên ngành nói riêng và của Tổng cục Thống kê nói chung còn rất yếu; các sản phẩm phân tích thống kê còn nghèo nàn và chưa có nhiều các phân tích chuyên sâu theo ngành, lĩnh vực, khu vực. Tình trạng này cũng xảy ra ở Cục Thống kê cấp tỉnh.

Tổ chức thu thập thông tin đầu vào phân tán ở các đơn vị nghiệp vụ và khép kín theo từng lĩnh vực như trên không những không tạo ra được các cơ chế kiểm soát chéo giữa các đơn vị theo từng bước của quy trình sản xuất thông tin thống kê để phát hiện ra các lỗi có thể xảy ra (sai số điều tra có thể xảy ra ở bất cứ khâu nào của điều tra thống kê); mà còn có tình trạng cát cứ, cục bộ dữ liệu điều tra ở từng lĩnh vực, từng chuyên ngành. Dữ liệu các cuộc điều tra không thể kết nối được với nhau thành kho dữ liệu thống kê thống nhất, tập trung để tạo thuận lợi cho việc khai thác sử dụng. Kết quả điều tra thống kê được phổ biến chưa tương xứng với khối lượng thông tin ban đầu thu thập được từ các tổ chức, cá nhân.

Hơn nữa, tổ chức thu thập thông tin đầu vào phân tán và khép kín nói trên đã không hình thành được đội ngũ chuyên gia giỏi về xây dựng các mẫu điều tra, thiết kế các công cụ và hình thức thu thập thông tin, thiết kế hệ thống biểu tổng hợp... Hiện nay, nhiều cuộc điều tra mẫu chưa tính toán và công bố đầy đủ các thông số về mẫu điều tra, như cỡ mẫu, sai số điều tra, phương sai, độ lệch chuẩn, khoảng tin cậy... Công cụ thu thập thông tin (phiếu điều tra) chưa được chuẩn hóa, nhất quán giữa các cuộc điều tra. Đối tượng, đơn vị, phạm vi điều tra còn bị trùng hoặc sót trong quá trình thu thập thông tin tại địa bàn.

Những hạn chế, bất cập nêu trên không chỉ làm ảnh hưởng đến chất lượng thông tin thống kê, mà còn gây lãng phí nguồn lực của ngành Thống kê nói riêng và của xã hội nói chung. Nhằm khắc phục những hạn chế và bất cập về hoạt động thu thập thông tin đầu vào nói trên, Chiến lược phát triển Thống kê Việt Nam giai đoạn 2011 - 2020 và tầm nhìn đến năm 2030 đã đề ra một số giải

pháp, trong đó có giải pháp về đổi mới cơ cấu tổ chức của Hệ thống thống kê tập trung theo hướng chuyên môn hóa các hoạt động thống kê, bao gồm thu thập thông tin, xử lý và phân tích thông tin thống kê; phổ biến, lưu trữ thông tin thống kê.

Kinh nghiệm quốc tế

Từ năm 2009, Ủy ban Thống kê Liên hợp quốc đã xây dựng và khuyến nghị các quốc gia áp dụng quy trình mẫu về sản xuất thông tin thống kê. Năm 2013, Ủy ban Thống kê Liên hợp quốc tiếp tục cập nhật và công bố Phiên bản 5.0 của Quy trình nói trên, gồm hai cấp độ: Cấp độ 1, bao gồm 8 bước: Xác định nhu cầu thông tin, thiết kế, xây dựng, thu thập, xử lý, phân tích, phổ biến, đánh giá dữ liệu. Cấp độ 2 là các quy trình chi tiết, gồm 44 tiểu bước khác nhau được chi tiết từ 8 bước ở cấp độ 1. Chẳng hạn, bước xác định nhu cầu thông tin được chi tiết thành 6 tiểu bước: Xác định rõ nhu cầu thông tin; tham vấn và xác định nhu cầu; thiết lập các mục tiêu đầu ra; xác định các khái niệm; kiểm tra tính sẵn có của dữ liệu; chuẩn bị các trường hợp tác nghiệp. Cơ cấu tổ chức của cơ quan thống kê được sắp xếp theo hướng chuyên môn hóa một hoặc một số bước của quy trình mẫu về sản xuất thông tin thống kê nói trên.

Đến nay, đã có nhiều cơ quan thống kê quốc gia trên thế giới áp dụng Quy trình mẫu về sản xuất thông tin thống kê của Liên hợp quốc nói trên. Nhiều nước đã thành lập một hoặc một số đơn vị thuộc cơ quan thống kê quốc gia thực hiện chức năng điều tra và tổng điều tra thống kê, như: Vụ Tổng điều tra và điều tra thống kê nhân khẩu (Campuchia); Phòng Thu thập thông tin thuộc Vụ Thống kê xã hội (Lào); Vụ Tổng điều tra thống kê quốc gia (Philippine); Vụ Quản lý điều tra thống kê

(Hàn Quốc); Vụ Tổng điều tra dân số (Nhật Bản); Vụ Tổng điều tra và dịch vụ thống kê (Úc); Vụ Thu thập thông tin và Vụ Tổng điều tra thống kê (Newzealand); Vụ Thu thập dữ liệu cá nhân và hộ gia đình, Vụ Thu thập dữ liệu doanh nghiệp và tổ chức (Thụy Điển); Vụ Điều tra thống kê (Hà Lan); Vụ Thu thập số liệu trung ương, Vụ Tổng điều tra thống kê (Hungary); Vụ Tổng điều tra, điều tra và truyền thông (Canada)... Nhờ có việc thành lập các đơn vị chuyên trách về thu thập thông tin ban đầu nói trên, các sản phẩm thống kê của các quốc gia nói trên được kiểm soát chặt chẽ và có chất lượng hơn.

Cơ sở pháp lý thành lập Cục Thu thập thông tin thống kê

Quyết định số 1803/QĐ-TTg ngày 18 tháng 10 năm 2011 của Thủ tướng Chính phủ, phê duyệt Chiến lược phát triển Thống kê Việt Nam giai đoạn 2011-2020 và tầm nhìn đến năm 2030 nêu rõ: Đổi mới và nâng cao chất lượng hoạt động thu thập thông tin thống kê. Kết hợp chặt chẽ và hiệu quả ba hình thức thu thập thông tin thống kê: Báo cáo thống kê; điều tra thống kê và khai thác hồ sơ đăng ký hành chính (tiết b, khoản 3, Điều 1); đổi mới cơ cấu tổ chức của Hệ thống thống kê tập trung theo hướng chuyên môn hóa các hoạt động thống kê (thu thập, xử lý và tổng hợp, phân tích và dự báo, truyền đưa, lưu giữ và phổ biến thông tin thống kê) (tiết d, khoản 3, Điều 1);

Luật thống kê số 89/2015/QH13 được Quốc hội thông qua ngày 23 tháng 11 năm 2015, có hiệu lực từ ngày 01 tháng 07 năm 2016 giao Chính phủ quy định chi tiết về chức năng, nhiệm vụ, quyền hạn và cơ cấu tổ chức của hệ thống tổ chức thống kê tập trung (khoản 5, Điều 62);

Nghị định số 123/2016/NĐ-CP ngày 01/9/2016 của Chính phủ quy định về chức năng, nhiệm vụ, quyền hạn, cơ cấu tổ chức của Bộ, cơ quan ngang Bộ.

Nghị định số 83/2006/NĐ-CP ngày 17/8/2006 của Chính phủ quy định về trình tự, thủ tục thành lập, tổ chức lại, giải thể tổ chức hành chính, đơn vị sự nghiệp Nhà nước.

Thông báo số 258/TB-VPCP ngày 29 tháng 8 năm 2016 của Văn phòng Chính phủ thông báo Kết luận của Phó Thủ tướng Vương Đình Huệ tại cuộc họp triển khai thực hiện nhiệm vụ của Tổng cục Thống kê giai đoạn 2016-2020 đã ghi rõ nhiệm vụ kiện toàn tổ chức bộ máy của Tổng cục Thống kê trên cơ sở biên chế được giao (điểm 4, Mục II).

Dự thảo Nghị định của Chính phủ quy định chức năng, nhiệm vụ, quyền hạn và cơ cấu tổ chức của hệ thống tổ chức thống kê tập trung; chức năng, nhiệm vụ và cơ cấu tổ chức thống kê bộ, cơ quan ngang bộ đã được Bộ Kế hoạch và Đầu tư trình Chính phủ vào tháng 4/2017. Tiếp theo, Quyết định của Thủ tướng Chính phủ quy định chức năng, nhiệm vụ, quyền hạn và cơ cấu tổ chức của Tổng cục Thống kê đang được soạn thảo và sẽ trình phê duyệt sau khi Nghị định nói trên được phê duyệt.

Thành lập Cục Thu thập thông tin thống kê cần thực hiện các nguyên tắc: (1) Quán triệt quan điểm của Đảng, Nhà nước về kiện toàn bộ máy quản lý nhà nước phải đảm bảo tinh gọn,

hiệu lực, hiệu quả; (2) Thực hiện đúng tinh thần Nghị quyết số 30c/NĐ-CP ngày 08/11/2011 của Chính phủ về Chương trình tổng thể cải cách hành chính nhà nước giai đoạn 2011-2020. Theo đó, thành lập Cục Thu thập thông tin thống kê không làm tăng số đơn vị và biên chế của Tổng cục Thống kê; (3) Xác định đúng, đầy đủ vị trí việc làm theo Nghị định số 36/2013/NĐ-CP ngày 22 tháng 04 năm 2013 của Chính phủ về vị trí việc làm và cơ cấu ngạch công chức; biên chế được bố trí đúng với vị trí việc làm đã được cấp có thẩm quyền phê duyệt.

Tài liệu tham khảo:

1. Quốc hội (2015), Luật thống kê số 89/2015/QH13 được Quốc hội thông qua ngày 23 tháng 11 năm 2015;
2. Thủ tướng Chính phủ (2011), Quyết định số 1803/QĐ-TTg ngày 18 tháng 10 năm 2011 của Thủ tướng Chính phủ phê duyệt Chiến lược phát triển Thống kê Việt Nam giai đoạn 2011-2020 và tầm nhìn đến năm 2030;
3. Thủ tướng Chính phủ (2007), Quyết định số 54/QĐ-TTg ngày 18 tháng 10 năm 2007 của Thủ tướng Chính phủ quy định chức năng, nhiệm vụ của Tổng cục Thống kê;
4. UNDP (2003), Handbook of Statistical Organization, Third Edition: The Operation and Organization of a Statistical Agency;
5. UNECE (2013), Generic Statistical Business Process Model Version 5.0 (GSBPM5.0).

(Mời Quý bạn đọc tiếp tục theo dõi Bài đăng số tiếp theo: Đề xuất mô hình tổ chức của Cục Thu thập thông tin thống kê).